

Риковська Оксана
кандидат економічних наук, старший науковий співробітник
відділ економіки і політики аграрних перетворень
Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України»
м. Київ, Україна
Rykovska Oksana
PhD (Economics), Senior researcher
Department of Economics and Policy of Agrarian Transformations
Institute of Economics and Forecasting of National Academy of Science of Ukraine
Kyiv, Ukraine

ФІНАНСОВІ ОБМЕЖЕННЯ УЧАСТІ ДОМОГОСПОДАРСТВ У РИНКУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ FINANCIAL CONSTRAINTS ON HOUSEHOLD PARTICIPATION IN THE AGRICULTURAL LAND MARKET

Відміна мораторію на купівлю-продаж земель сільськогосподарського призначення та пов'язані з цим соціально-економічні наслідки широко дискутуються у дослідженнях вітчизняних науковців та практиків протягом останніх років. Ухвалення Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення [1] стало поштовхом для оцінювання можливостей та ризиків, пов'язаних із відкриттям ринку землі.

Однією з найбільш суперечливих та обговорюваних норм Закону стала стаття про набувачів права власності на земельні ділянки, серед яких на першому місці визначено громадян України. У цьому контексті оцінено фінансовий стан домогосподарств України та можливості їх участі у ринковому обігу земель сільськогосподарського призначення. Для аналізу фінансового потенціалу домогосподарств використані офіційні дані Державної служби статистики України.

Незважаючи на позитивні зрушення у макроекономічних показниках та тенденціях у диференціації життєвого рівня населення категорія «бідність» все ще актуальна для України. У 2020 р. частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць нижчими фактично встановленого прожиткового мінімуму (3834,14 грн) становила 25,4%. Тобто чверть населення України перебуває за межею монетарної бідності за абсолютним критерієм [2]. Статистичні показники значно посилюються самооцінкою домогосподарств рівня своїх доходів. У 2019 р. 65,3% домогосподарств відносили себе до бідних, при цьому половина відзначила, що постійно відмовляли собі у найнеобхіднішому, крім харчування [3, с. 13].

Загальна кількість домогосподарств, у яких не вистачало коштів навіть на недорогі продукти харчування становила 1,0 млн домогосподарств (6,8%), 615,0 тис. з яких проживають в міських поселеннях і 397 тис. – в сільській місцевості [4, с. 16]. У майже кожного п'ятого домогосподарства, незалежно від розташування, не вистачало коштів для своєчасної та в повному обсязі оплати рахунків за житло та необхідні послуги. За самооцінкою у більше ніж половини домогосподарств (53,6%) відсутня можливість дозволити собі неочікувані необхідні витрати за рахунок власних ресурсів. При чому в сільській місцевості – це 63,1%, в містах – 49,0% домогосподарств [4, с. 17]. Таким чином майже 8 млн домогосподарств України через свою матеріальну неспроможність будуть виключені з числа тих, хто потенційно зможе купувати землю сільськогосподарського призначення після відкриття ринку землі.

Аналіз структури витрат домогосподарств свідчить, що майже 90% коштів спрямовуються на споживчі товари та послуги і менше 5% витрачається на купівлю акцій, сертифікатів, нерухомості, валюти та вклади до банків. Ці незначні кошти, які можна

вважати витратами на розвиток, гіпотетично можуть бути перенаправлені на купівлю нових активів – земельних. У 2019 р. одне домогосподарство в середньому за місяць на статтю витратило лише 4,6% (445,86 грн) [5, с. 158]. Враховуючи, що вартість землі на ринку не може бути меншою за нормативну грошову оцінку, яка в середньому по Україні на 01.01.2021р. становила 27,5 тис.грн /га [6] домогосподарство (за власні кошти) тільки за 5 років зможе придбати 1 га землі.

На думку низки експертів, які підтримують та позитивно сприймають запровадження вільного обігу земель сільськогосподарського призначення, українці для купівлі земельних ділянок використовуватимуть власні заощадження та кошти трудових мігрантів. Статистика свідчить, що у 2019 р. тільки 11,2% домогосподарств (1,7 млн) мали можливість заощаджувати [3, с. 11] і приріст їх заощаджень становив 0,4% [7]. Майже відсутність приросту заощаджень в структурі витрат при номінальному зростанні заробітних плат та інших виплат свідчить про суттєве погіршення реального фінансового стану населення України. Негативна тенденція продовжилася і у 2020 р. Через поширення COVID-19 і вжиття карантинних заходів фінансові резерви домогосподарств витрачаються на поточні потреби. За даними проведеного у серпні 2020р. дослідження та оприлюднених головною експерткою управління зв'язків з громадськістю та фінансової обізнаності НБУ Оленою Тригуб його результатів «9% населення мають заощадження лише на один тиждень, у 11% є заощадження лише на два тижні, а 50% громадян мають заощадження строком до місяця. В разі втрати основного доходу в них буде складна ситуація» [8].

Істотне «знекровлення» бюджетів українських домогосподарств посилюватиметься і через скорочення видатків державного бюджету на «виплату пільг та житлових субсидій громадянам на оплату житлово-комунальних послуг». Додатковим фактором впливу на структуру витрат домогосподарств стане запровадження нової норми плати за житлові послуги. Постановою КМУ від 20.10.2019р. № 878 визначено, що з травня 2020 р. базова норма плати за житлово-комунальні послуги і придбання побутового палива при наданні житлових субсидій зросте на 33% і становитиме 20% середньомісячного сукупного доходу домогосподарства на відміну від нинішніх 15%. Відтермінування нових норм на місяць-два може відбутися через запровадження карантину [9]. Але згодом за новими правилами до 20% доходів домогосподарств спрямовуватимуться на житлово-комунальні послуги, що відповідно зменшить можливості заощаджувати, купувати активи тощо.

Ухвалення Закону у період пандемії коронавірусу COVID-19 і пов'язаних з нею економічних проблем, зокрема прогнозним збільшенням масштабів монетарної бідності стане тригером для запуску іншої негативної тенденції. Падіння купівельної спроможності більшості українців доповнюватиметься зацікавленістю власників земельних паїв продавати свої ділянки. Продаж землі може стати дуже привабливим рішенням для більшості бідних домогосподарств, що спричинить зростання пропозиції і відповідно знижуватиме вартість ресурсу. На думку багатьох експертів відкриття будь-якого ринку в умовах фінансової кризи спричиняє зростання спекулятивного інтересу, знецінення та втрату реальної вартості активів. Щоб звести до мінімуму вимушений розпродаж селянами-власниками паїв, що опинилися у кризовій ситуації, необхідні системи соціального захисту і доступ до кредитів [10, с. 29]. І таку підтримку має забезпечити держава.

Погіршення макроекономічних показників та прогнозних очікувань, зниження ділової активності через COVID-19, зростання кількості безробітних, суттєве зниження заробітних плат та прискорення інфляції призведе до фінансового виснаження та зубожіння ще більшої кількості населення України. Незначні заощадження, які на сьогодні ще є у частки домогосподарств, головним чином, використовуватимуться на поточне споживання, підтримку (відновлення) існуючого бізнесу і в останню чергу будуть спрямовані на інвестування у нові активи. Відповідно після відкриття ринку землі з липня 2021 року реальні фізичні особи – громадяни України, яким де-юре надане право набуття власності на землю сільськогосподарського призначення, де-факто не зможуть їм скористатися через свою фінансову неспроможність.

Перелік використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» від 31.03.2020р. №552-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/552-20#Text>
2. Про затвердження Методики комплексної оцінки бідності. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0728-17#Text>
3. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів. Статистичний збірник. К. Держстат, 2020. 94 с. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/08/zb_sdrsd.pdf
4. Самооцінка домогосподарствами доступності окремих товарів і послуг у 2019р. Статистичний збірник. К. Держстат, 2020. – 135с.
5. Витрати і ресурси домогосподарств України у 2019р. Статистичний збірник. К. Держстат, 2020. 450 с.
6. Довідник показників нормативної грошової оцінки сільськогосподарських угідь в Україні станом на 01.01.2021. URL: <https://land.gov.ua/info/dovidnyk-pokaznykiv-normatyvnoi-hroshovoi-otsinky-silskohospodarskykh-uhid-v-ukraini-stanom-na-01-01-2019/>
7. Соціально-економічний розвиток України за січень 2020р. К. Держстат, 2020. – 28с.
8. Матеріали круглого столу «Вплив карантину на «заощадливі» звички українців». URL: <https://finclub.net/ua/news/zrostannia-zaoshchadzhen-vidbuvaietsia-popry-skorochennia-dokhodiv-ukraintsiv.html>
9. Постанова КМУ від 20.10.2019 №878 «Про внесення змін до Постанов КМУ від 21.10.1995р. №848 і від 27.07.1998р. № 1156».
10. Звіт Світового банку 2008. «Сельское хозяйство на службе развития». – 426с. URL: <http://documents.worldbank.org/curated/ru/984941468313773482/pdf/414550RUSSIAN0101OFFICIAL00USE0ONLY1.pdf>

УДК 336

Химич Ірина

кандидат економічних наук

доцент кафедри управління інноваційною діяльністю та сферою послуг
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя,
м. Тернопіль, Україна

Iryna Khymych

PhD (Economics)

Associate Professor of Innovation Activity and Services Management

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

Ternopil, Ukraine

РОЗВИТОК СВІТОВОГО АЛМАЗНОГО РИНКУ: СИНТЕТИЧНІ ДІАМАНТИ WORLD DIAMOND MARKET DEVELOPMENT: SYNTHETIC DIAMONDS

«Алмази – осколки зірок, що впали на землю»

Світовий алмазний ринок характеризується стрімкими темпами свого розвитку та великими об'ємами захоплення ринкових сегментів. Адже, даний ринок коштовностей пропонує для своїх клієнтів (покупців) все нові й нові вироби, що включають в собі поєднання найкращих традиційних варіантів із сучасними трендами, викликаними, передусім, зміною споживчих запитів тощо.